

VLAAMSE VERGEZICHTEN

- Marcel*. Roman, 1999
Mijn tweede huid. Roman, 2000
Sluitertijd. Roman, 2002
Alle dagen samen. Novelle, 2004
Uit één vinger valt men niet.
Gedichten bij foto's van Lieve Blancquaert, 2005
Avonden op het landgoed.
Op reis met Gerard Reve, 2007
Godenslaap. Roman, 2008
Voor de Stad en de Wereld.
De gedichten tot dusver, 2009
Wat voorbij is begint pas. Lichtzinnige meditaties over
het schrijven, 2010
Afscheid van Congo. Met Jef Geeraerts terug naar de evenaar, 2010
Gestameld liedboek. Moedergetijden, 2011
De spiegelingen. Roman, 2014
Verboden gebied. Vrouw in Niemandslaan, 2015
Passions humaines. De menselijke driften, 2015
Omtrent liefde en dood. Een afscheid, 2017
Boeken van de troost (Godenslaap, De brieven van Matthew,
De spiegelingen), 2018
De onbevleete. Roman, 2020
Precieuze mechanieken. Nieuwe gedichten, 2020
Glorie en Heerlijkheid. Eindelijk ook verhalen, 2023

Erwin Mortier

Vlaamse vergezichten

2025

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2025 Erwin Mortier

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

Eerste druk september 2025

Omslagontwerp Brigitte Slangen

Omslagbeeld Frits Van den Berghe, *Zondag aan de Leie* (1924,
detail), Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, Brussel,

foto: J. Geleyns

Foto auteur Stephan Vanfleteren

Vormgeving binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

Druk en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 3684 4

NUR 301

debezigebij.nl

bio.site/erwinmortier

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council® (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Een verdwenen peer – bij wijze van aanhef 7

I

Une affaire de conséquence 13

Een polyfonie in drie bewegingen

II

Tussen stofjas en soutane 55

Een panoramisch kamerscherm

III

‘Laat ons de Leie!’ (en ook wel de Schelde) 132

Een boottocht in zeven meanders

ENVOI

Valse hésitante 220

Een galabal in drie bewegingen

Verantwoording en leeslijst 256

Een verdwenen peer – bij wijze van aanhef

(schraapt gewichtig de keel)

Geliefd publiek,

Deze *Vergezichten*, mijn spiegelboek in ruimte en tijd, zou ik – met een knipoog naar Conscience – een kleine cultuurgeschiedenis mijner jeugd kunnen noemen, al klinkt dat nogal zwaar op de hand. Een terugblik op de lezer die ik ooit was, en de daaraan ontsproten schrijver, vat het wat minder zelfingenomen samen. Een boek dat zich welbewust laat leiden door de titels die de boekenkasten en bibliotheken bevolkten waartoe ik als joch en adolescent toegang had. Onder die vele stemmen waren het vooral zij die binnen mijn nabije kring een soort private Vlaamse canon vormden, die zich blijvend nestelden. Zij vormden ook de brug naar Franstalige auteurs in en rond Gent, die ik rond mijn twintigste begon te ontdekken. De verkenning van mijn eerste leeswereld stelde me ook in staat om me enigszins in te leven in de ideeën die de oudere generaties met wie ik opgroeide hebben bevrucht, maar zeker ook hebben beklemd – en zelfs verwond.

Ik las natuurlijk meer dan dat. Ik las ongeveer alles wat me onder ogen kwam – nog steeds, overigens. In de lokale biblio-

theek graasde ik de schappen met buitenlandse titels af, en in de boekenkasten thuis en bij verwanten stonden ook Hemingway, Böll en de Brontës, naast werken van de historicus Georges Duby – om maar enkele namen te noemen die me spontaan te binnen schieten. Mijn familie las graag, en veel, maar belezen in intellectuele of academische zin waren ze niet. Plezier en leer-gierigheid was wat hen dreef. Bepaald geen onwaardige redenen.

De kiem van deze *Vergezichten* ligt al een tijd in het verleden. Al zolang ik me kan herinneren leefde aan mijn moeders kant van de familie de vraag – vaak opgeworpen tijdens kerst- of oudejaarsdiners – waar onze ongewone familienaam, Tessely, eigenlijk vandaan kwam. In België is er namelijk maar één familie die deze naam draagt.

De veronderstellingen gingen alle kanten uit: van een verdwaalde tak van de Hongaarse adel – sommige ooms en tantes droomden, licht beneveld door de tafelwijn, hardop van een uitbreiding van hun bescheiden vastgoedportefeuille met een paar landgoederen in de oude dubbelmonarchie – tot al even bevoorrechte verwanten aan de overkant van het Kanaal, want de naam klonk in hun oren ietwat Brits en dus *very posh*.

Pas in 1990 kwam er duidelijkheid, dankzij dr. Paul Huys en zijn studie ‘De Deinse familie Tessely in de 18e eeuw’ (in de *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, jaargang 57). Die bood een oplossing die weliswaar verre van adellijk bleek, maar niettemin exotisch genoeg was om de familieverbeelding te blijven voeden. De *Vergezichten* vangen aan met die familieoorsprong, die toevallig samenviel met het ontstaan van mijn vaderland en haar prille literatuur.

Mede dankzij de familiebibliothek en de gemeentelijke bibliotheken die mijn eerste leeshonger van voer voorzagen, leerde ik al vroeg hoe ‘verlitteraard’ de streek was waarin ik opgroeide. Omdat ik zelf jong door de pen werd gegrepen, voelde ik me omgeven door een landschap dat even reëel als verbeeld was. En al even vroeg begon ik passages uit, en beschouwingen over, het werk van mijn literaire voorgangers in en rond het Land van Nevele te bewaren. Voor ooit. Voor later.

Deze *Vergezichten* krijgen zo het karakter van een literair collage; een panorama van stemmen dat zich uitstrekt over en om het landschap van mijn jeugd – een stemmenlandschap waar ik mijn eigen stem mee vervlecht, of ze erin laat verzingen, als in het vruchtwater dat de nog ongeboorte schrijver in mezelf omgaf. Niet het minst vormen deze bladzijden ook een lange liefdesbrief aan mijn land van herkomst, en wie weet een boodschap in een fles voor dit land in de toekomst, voorbij de grenzen van mijn eigen beperkte bestaan.

De echte aanzet tot dit boek kwam – het zal haar verbazen – twintig jaar geleden van prof. em. Anne Marie Musschoot, in de *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap* (n° 21, 2005). ‘Weliswaar niet uitvoerig (men zou wensen dat ze uitvoeriger was),’ schreef ze, ‘maar wel interessant is de beschouwing over Buysse en de Leiekunstenaars in het *Zomerdagboek* van Erwin Mortier, verschenen in de weekendkatern *Zeno* van de krant *De Morgen*.’

Die korte beschouwing groeide uit tot een van de kiemen van de boottocht op en door de tijd, die dit boek is geworden. De *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap* hebben de jonge lezer die ik ooit was – en dus ook dit boek – mee gevoed.

Anne Marie werd in 2007 opgenomen in de Orde van de

Nevelse Huwier, een onderscheiding uitgereikt door de lokale erfgoedvereniging, Het Land van Nevele. Het gelijknamige tijdschrift *Het Land van Nevele* ontstond vijftig jaar geleden onder impuls van wijlen Johan Taeldeman, professor taalkunde aan de Gentse universiteit en medeauteur van de *Fonologische Atlas van de Nederlandse Dialecten*. Onder zijn invloed streefde het blad een hoge academische kwaliteit na. Verschillende jaargangen van het tijdschrift hebben mijn nieuwsgierigheid naar het literaire verleden van mijn geboortestreek aangewakkerd, en mij naar vele van de stemmen geleid die in deze *Vergezichten* weerklinken.

In 2010 werden Monika van Paemel – ook opgegroeid in het Land van Nevele, in Poesele – en schrijver dezes met de Huwier vereerd. De naam verwijst naar een intussen uitgestorven perenvariëteit die eeuwen geleden in en rond Nevele werd geteeld. Na de academische zitting zei Anne Marie: ‘En nu krijgen Monika en jij net als ik een verdwenen peer cadeau.’

Misschien is dat precies wat dit boek wil zijn: een verdwenen peer, opgedolven uit het geheugen, glanzend gemaakt met taal – en gedeeld met wie net als ik graag traag, meanderend leest. Hoe anders zouden de verhalen zich door deze vergezichten een weg kunnen zoeken dan in een langzame dans? Een twijfelwals, die de grillige loop van de Leie in mijn geboortestreek weerspiegelt, met bochten zo talrijk, dat de stroom op sommige plaatsen dusdanig draait en keert ‘dat men verschillende keren op dezelfde plaats komt’, in de woorden van Gustave van de Woestijne, voor de rivier zich in Gent overgeeft aan de Schelde, en met de Schelde vervolgens aan de jadegroene zee – die nog een bijrol mag spelen aan het slot, waar ik het strand van Oostende bezoek in de augustusmaand van 1914, de maand waarin Duitsland Bel-

gië binnenviel en de Eerste Wereldoorlog uitbrak: een conflict waarvan de echo's tot vandaag, en zelfs behoorlijk luid, nog altijd over dit continent rommelen.

Ik hoop vooral dat in deze *Vergezichten* mag weerklinken hoe dichtbij het verleden nog is, en hoe veraf al het heden soms ligt – of omgekeerd. 'Zie beslist af van elke logica', om Richard Minne te citeren, die ook door de bladzijden van dit boek galmt, 'en werp u hals over kop in de fantasie.'

Erwin Mortier

Begijnhof Ter Hoyen, 3 juni 2025

I

Une affaire de conséquence

Een polyfonie in drie bewegingen

I

Op een zomeravond in 1864 schrok een deftig gezelschap in een herenhuis te Nevele bij Gent op door straatrumoer. Men ging er net aan het diner. De zussen Rosalie en Virginie Loveling, toekomstige auteurs, hun moeder Marie Comparé en haar kleinzonen, Paul en Léon Fredericq, later befaamd als historicus en fysioloog, waren net gaan zitten toen tromgeroffel hun aandacht trok. ‘Wij stonden ijlings van tafel op,’ herinnert Paul zich meer dan een halve eeuw later, ‘en liepen naar de voordeur.’

Een optocht trok door de hoofdstraat aan de woning voorbij. ‘Het blijde nieuws, door duiven aangebracht, had zich in de gemeente verspreid dat twee der talrijke gebroeders Van der Cruyssen’, lid van de lokale Retorica, ‘de eerste prijs gewonnen hadden in de kampstrijd van “uiterlijke welsprekendheid” te Tielt, met hun “deftige” tweespraak: “Breidel en de Coninc bij het lijk van Breidels moeder”.’

Vaandels wapperden, erepenningen rinkelden, trofeeën weerkaatsten het vlammenspel van toortsen. Onder hun walm schreed een groep Nevelaars, ‘in hun zondagsgewaad en met

hun gelaat in de deftigste plooi', gevolgd door 'al de beschikbare kinderen van 't dorp, jongens en meisjes', die vooraan dansten of de stoet omstuwden en die aan de grens van de gemeente de twee prijswinnaars gingen afhalen.

Paul en Léon sloten zich bij de menigte aan. De tantes en grootmoeder protesteerden niet, ze waren zelf veel te nieuwsgierig.

De stoet 'hield stil voor de buitenherberg Het Vosken, die reeds op het grondgebied van het naburig Vosselare stond,' gaat Paul verder. 'Terwijl de straatbengels en het gepeupel buiten bleven, trokken de officiële mannen naar binnen. Léon en ik slopen hen in de gelagkamer achterna. Daar vonden wij de twee laureaten, de gebroeders Dolfken en Fransken Van der Cruyssen, met de zilveren erepenning aan een breed zijden lint over hun borst hangend. Toen wij aankwamen, zaten zij in afwachting een pintje bier te drinken. Nu waren zij van hun stoel opgesprongen en stonden naast elkaar, elk achter zijn stoel in een nederig fiere houding over de leuning gebogen.'

Na een kort welkomstwoord keerde de optocht, met de kampioenen voorop, onder de duistere gewelven der dreef terug naar de markt, waar in café De Roos, het stamlokaal van Retorica, hun plechtige huldiging plaatsvond.

De feestredes waren niet van de lucht, die zomeravond in 1864. De ene heildronk volgde op de andere. De secretaris en medestichter van de vereniging, ene Jozef Tessely, 'een blakende flamingant,' volgens Paul, keek niet op een volzin meer of minder: 'Ja, mijne heren en vrienden, geliefde taalbroeders, in weerwil van al de folteringen, die men ons doet onderstaan, zullen wij voortgaan in het vereren en beminnen onzer moedertaal: "In Vlaanderen Vlaams! Leve Vlaanderen!"'